

עוד הקצה

קחו סופרת עם שלושה
רבי מכה, תוסיפו ילדות
בשדרות ונעורים בתוככי
האליטה הירושלמית,
הוסיפו מעט תיבול של
מזרחיות וחינוך דתי
ומה תקבלו? את גלית
דהן־קרליבך שמוציאה
השבוע ספר חדש, ויש לה
הרבה מה להגיד על הכול,
כולל על חברה בברנז'ה
הספרותית

תמר פרלשטיין
צילום: אריק סולטן

ביתה של גלית דהן קרליבך נראה כאילו לקוח מאחד הספרים שלה. הכניסה אליו עוברת דרך גינה עם שיחים פראיים, צמחי תבלין וערוגת ירקות. במרכזה בריכת דגים, בית מעץ ופינות ישיבה. כביסה צבעונית תלויה על חבלים דקים ומכניסה את המציאות אל תוך הפנטזיה. גם בתוך הבית הירושלמי ניכר עולמה של המשפחה שחיה בו. בכל פינה יש כמויות גדולות של ספרים, המטבח צפוף ועמוס בפירות יבשים, תותים אורגניים וריחות מיוחדים. כמו ביתה, גם דהן קרליבך מכילה באישיותה עולמות קסומים של דמיון ומציאות, של ריחוף ופרקטיות. היא שוכחת איפה היא מניחה דברים, אבל לא שוכחת להתקשר ולוודא שהראיון אכן מתקיים בשעה שקבענו. היא חוששת מהמצב הביטחוני ויחד עם זאת פותחת את לבה וביתה לנוקקי שכונה. יש בה אהבה גדולה למין האנושי, ילדותיות לצד בגרות, חוש הומור עם תמימות.

השבוע יוצא לחנויות ספרה הרביעי, "ערפילאה" – שובו של פי עשר" (ומורה ביתן). ספרה הראשון, "אחותי כלה והגן נעול", זכה בפרס פרדס וזיכה אותה במלגת כתיבה לשנה. ספרה השני, "קצה", זכה בפרס ראש הממשלה לספרות. הספר השלישי, "ערפילאה", זכה בפרס אקו"ם על שם דבורה עומר. בעוד ש"קצה" סחף אחריו קוראים מבוגרים רבים, "ערפילאה" הפך להצלחה גדולה בקרב ילדים שנשאבו לתוך העולם הפנטסטי-ריאליסטי שלו. "הספר החדש ממשיך למעשה את 'ערפילאה'", היא מספרת. "הפעם הכנסתי את שאול וענגה לאגדה מרוקאית שסבתא שלי סיפרה לנו, על ארץ מסוימת שבה יש כפיל לכל אדם. האגדה הזו הפחידה אותי כילדה, כי לפיה אם תסתובב בחוץ, הכפיל שלך יוכל לחטוף אותך ולחיות את חייך במקומך".

סליחה, את דתייה?

דהן קרליבך, 34, נולדה בשדרות. בת בכורה עם חמישה אחים ואחיות. משדרות עברה המשפחה לאשדוד ומשם לירושלים, למעון הציונות החרד"לית בקריית משה. בהמשך עברה למאחז מעלה רחבעם ומשם לאוהל בפארק בריטניה, רק כדי לחזור בסוף שוב לירושלים. "כשעברנו לירושלים הייתי בת עשר וחוויתי הלם תרבות טוטאלי. עברתי חרם מצד כל הכיתה, חוץ משתי בנות צדיקות. ולמה? כי הייתי שונה, אין לי דרך אחרת להסביר את זה. כדי לשרוד חזרתי כל הזמן לסיפורים של סבתא שמחה משדרות, וגם נסעתי אליה לעתים קרובות כדי לשמוע ממנה עוד. קיבלתי ממנה הרבה כוח. בסיפורים

את המלך. "אני היפראקטיבית וחייבת לעשות כמה דברים בבת אחת", מסבירה דהן קרליבך. "בספרים האלו יצרתי שני עולמות שונים. אמנם בדרך כלל אסור לכתוב יחד שני רומנים, אבל במקרה הזה כשהאחד נתקע, מצאתי את הפתרון בשני".

כשבגרה, כאמור, עזבה הכול מאחור כדי לגור בהתנחלות מעלה רחבעם. "כששאלו בוועדת הקבלה מדוע בחרתי לגור דווקא שם, עניתי שהנוף מאוד יפה ושאני אוהבת את השקט. חברי הוועדה לא הבינו, אבל מבחינתי זה היה ברור. אין לי אידיאולוגיה איפה צריך לגור, אני בוחרת לגור במקום שמתאים לי".

את בעלה הנוך הכירה באותה תקופה. "גרתי שם כמה שנים. רק לאחר שהתחתנו הבנתי שמעלה רחבעם הוא לא המקום בשבילנו ועברנו לגור באוהל בפארק בריטניה ליד בית שמש".

באוהל גם נולדה בתם הבכורה פרה. "כשגרים באוהל, הבריאות של הגוף נמצאת בשיאה. בערב היינו מדליקים מדורה והיה לנו תנור עצים בתוך האוהל. התעוררנו בשעות מוקדמות והסנכרון עם הטבע היה מושלם. קראתי המון והתאים לי מאוד להיות רחוקה".

« בתוך כל העולם הבלתי שגרתי שלך, מה משך אותך דווקא לכתיבה? »

"הטריגר שלי לכתוב ספרים הוא הדברים שמכעיסים ומרגיזים אותי. זה כמו תיקון עולם, לא בתור אידיאולוגיה אלא בתור נקמה. 'ערפילאה' היא הנקמה שלי בחוס, שאני מאוד סובלת ממנו. הלכתי עם הבן שלי בחזרה מבית הספר והיה ממש חם. אמרתי לו 'תאר לעצמך שהיה כאן עץ קרח. אילו טעמים היית רוצה שיהיו בו?'. ואז התחלתי לכתוב והבנתי שהסיפור התבשל אצלי הרבה זמן. הסיפור של 'קצה' יצא מהמקום שאני שונאת סמכות ודומיננטיות. דמינתי משהו עם כריזמה שאי אפשר לעמוד מולו".

« ומהיכן מגיעה ההשראה לשלב בין הפנטזיה והחיים? »
"סבתא שלי משדרות, לימדה אותנו שאין דבר כזה 'אנחנו לבד בעולם'. היא התכוונה ליצורים ולא

לאנשים, ולכן כשבניתי את העולמות שמופיעים בספר, הם היו מציאותיים בשבילי. אני אוהבת פנטזיה ואוהבת כשאנשים משתלבים בתוכה. אני מדברת גם דמויות שלא קיימות במציאות וגם אנשי שוליים. אני מרגישה שאין מספיק אנדרדוגיות במציאות הישראלית".

סליחה, את פמיניסטית?

יחד עם הנוך, גנן ואדריכל נוף, היא מגדלת את פרה (12) ועמנואל (5 וחצי). קרליבך היא גם דתל"ש, במקור ממשואות יצחק, או כמו שהיא מדייקת: "אני דתל"שית מעצבים והנוך דתל"ש מאדישות".

« את מגדירה את עצמך פמיניסטית? »

"אני נהנית מפירות המהפכה הזו ואני לא יכולה להצטדק. וירגיניה וולף, שהייתה במעמד גבוה, לא הייתה יכולה ללכת לספרייה ולהחליף ספרים ונאלצה לבקש מאחיה או מאבא שלה שיעשו את זה

שלה האנדרדוג תמיד היה הגיבור".

עד היום יש בה סוג של כעס על החינוך הממוסד. "לצערי, מוסדות החינוך בארץ יודעים לקבל את האחר כשהוא נזקק פיזית, אבל צריך לקבל את האחר גם כשהוא חריף יותר ממך. התחושה שלי הייתה שלא ידעו איך להכיל אותי".

אותו "הלם תרבות" הוביל אותה לחזור בשאלה. "ההורים שלי לא הרגישו בתהליך שעבר עליי כי הם היו בתקופה מאוד קשה בחיים שלהם", היא נזכרת. "הם הפסידו את הכסף שלהם במפולת הגדולה בבורסה בשנות ה-80, ולמרות זאת החליטו לקנות בית בירושלים – דבר שהכניס אותנו לעוני. הם היו מאוד טרודים בזה. בתור ילדה הייתי חכמה והבנתי את המצב. לא רציתי להקשות עליהם, אז לא אמרתי כלום. רק בגיל 23, כשהתחתנתי, הם הבינו שאני כבר לא דתייה. אחרי הכול, מעולם לא היה לי שום ניתוק או אנטי מהדת".

« מה היחס שלך כיום לחברה הדתית? »
"אני חושבת שמה שהו טוב קורה בעולם הדתי. יש יצירה שמתפתחת ויש לחברה הזו ביטוי רחב יותר בכל תחומי החיים. מצד שני, לדעתי החברה הדתית עדיין מתקשה להכיל קצוות וזה משגע אותי".

אנחנו לא לבד בעולם

הספרים שלה עוסקים בין היתר גם בתחושות שחווה בילדותה. את "קצה" ו"ערפילאה" כתבה בו זמנית במשך שנתיים וחצי. "קצה" הוא רומן למבוגרים, המספר על יסכה, אישה צעירה ועצובה הפוגשת באראל, גבר כריזמטי שמנהיג קבוצת נערים אבודים. "ערפילאה" הוא ספר ילדים המתרחש במקביל בין מדינת ישראל ל"ערפילאה" הנמצאת בעננים. ההורים של שאול הילד נעלמים, ובמקביל מכשפה צעירה נחטפת סמוך לתחרות קסמים שאמורה לקבוע מי יחליף

על הילדות:
"עברתי בית ספר וחוויתי חרם מצד כל הכיתה, חוץ משתי בנות צדיקות. ולמה? כי הייתי שונה, אין לי דרך אחרת להסביר את זה"

"הקשר עם הקוראים חשוב לי". שבוע הספר

« הספר החדש פונה לילדים. מה ההבדל לדעתך בכתיבה כזו לעומת כתיבה למבוגרים? »

« כסופרת יש לי גישה ממש לא אמהית. אני חושבת שהורים מזיקים בספרי ילדים, ולכן ברוב הסיפורים הטובים הילדים יתומים. אני לא אומרת שצריך להרוג אותם באופן גורף, בכל זאת יש 'לא תרצח', אבל ההורים מפריעים. הארי פוטר הצליח לא כי הוא גאוני, אלא כי הוא נכנס לתוך ואקום שבו התייחסו לספרות ילדים כמשהו דידיקטי. הורים מבקשים ספר שיחנך את הילדים שלהם, ואני שואלת, אתם קוראים ספרות שמחנכת אתכם? לא, אז למה שהילד כן? גיי קיי רולינג נכנסה במוסכמה הזו בעזרת ספרות ילדים פנטסטית ושימוש ביתמות. היא בעצם חזרה למקורות. גם בתנ"ך יש יתמות. משה רבנו חי בלי אבא ושמואל גם הוא כולו לה'. אם ההורים של גילגלי היו קיימים, לא היה סיפור, הם היו אומרים לה לצחצח שיניים ולבלוע שמן דגים. ב'ערפילאה' הילדים רחוקים מההורים, עננה עם הורים גרושים ואמא שלא מתפקדת. הסיפור גם מרחיק את שאול מהוריו שנחטפו. ספרות חייבת לפרוע סדרים, היא חייבת לבדוק מה היה 'אילו'.

« האמהות אצלי היא רק בחיים. אני כותבת בבוקר כשהילדים לא בבית ועדיין הם חיים בתוך זה. כשסיימת לכתוב את 'ערפילאה' נתתי לבתי לקרוא, היא הייתה העורכת הראשונה שלי. יש דברים ששיניתי בעקבות הביקורת שלה.

« לחיות עם אמא סופרת מבחינתם אלו חיים שמשלמים בהם מחיר גבוה ומקבלים תמורה הוגנת. המחיר מתבטא בכך שהסיפורים ממשיכים איתי כל היום ודורשים ממני טוטאליות, התמורה היא בכך שהם מקבלים המון דברים דמיוניים. בכלל, הדמיונות שלהם אני איתם. הבן שלי דמיון שיש לו תנין מתחת למיטה, אז קמתי באמצע הלילה וחיפשנו אותו יחד. הזויתי את הפסנתר וממש הייתי איתו בתוך הסיפור. לא חשבתי על זה כמשהו תרפויטי אלא זה בא מהדמיון שלי. כשהייתי קטנה, בלילה, כשכיבו את האורות, הייתי רואה צורות בכל דבר וזה ממש הפחיד אותי. גם היום זה קורה לי עם הנוף, זה מגיע למצב שאני רואה את משה נוסבאום בסלעים. חנוך כבר אדיש ורגיל לזה לחלוטין. על כל מטר של דמיון יש קילומטר של חרדה.»

« ואיזו מין אמא את? »

« היה לי קשה אחרי הלידה. האמהות לא קלה לי, לא שיחקתי כל חיי בבובות. אין לי פוצי מוצי, אני מדברת לילדים בגובה העיניים. לימדתי אותם לקרוא בגיל שלוש וחצי ואני לומדת איתם כל הזמן דברים חדשים. אני אמא שאפשר לסמוך עליה. אנחנו לא משפחה מרוקאית סטריאוטיפית, אנחנו לא מתחבקים ומתנשקים. אני לא קרה, אבל יש לי מעגל טריטוריה. אני רואה הורים שיושבים וכל הילדים שלהם עליהם והם לא יכולים לנהל שיחה. אני לא יכולה לשאת את זה, אני צריכה מרחב פרטיות, ולכן גם כשאני כותבת יש לי את הזמן הפרטי שלי שאני עובדת בו ואף אחד לא מפריע לזמן הזה. זה פמיניזם אמיתי. למה, בגלל שאני אמא אני צריכה לוותר על משהו מעצמי? » ■

עבורה. אני לא יכולה להגיד שלא היה מהפך. אני מאמינה שאם אישה תעמוד בראשות הממשלה – דברים ישתנו. אין מה לעשות, כשאישה מנהלת את העסק הוא פועל טוב יותר. אבל אני שונאת פופולזים ואני לא יכולה לעצום עין ולהגיד 'אני לא אקרא לבעלי 'בעלי'. אני אומרת: כל זמן שגבר מנקה את הבית וזורק את הזבל ושותף פעיל, אני יכולה לקרוא לו ככה. ובכלל אני אנטי אידיאולוגיות. תראו מה קרה לאידיאולוגיה טובה בבסיסה כמו קומוניזם. כנראה שזה מנוגד לחלוטין למין האנושי, כי 40 מיליון נרצחו סביבה».

« איך את מגדירה את עצמך בתוך הברנז'ה הספרותית? »
« עולם הספרות לא באמת קיים, יש ברנז'ה מסוימת בתל אביב. אני לא רוצה את הפוליטיקה, אני רוצה את היצירה. ובשביל יצירה אני מוכרחה להיות באופוזיציה ובשביל להיות באופוזיציה אני לא יכולה להיות במקלה, ובשביל זה אני צריכה להיות מאוד עצמאית ומאוד לבד. לפעמים אני משלמת מחיר על התפיסה הזאת. לדוגמה, בכנס כיסופים של הפסטיבל היהודי. למה אני לא שם? למה? לפני שנתיים בכיתי מזה. היום אני כבר לא בוכה. אני מאמינה שככל שהשם שלי יגדל, הם יהיו חייבים להזמין אותי.»

« מה דעתך על אמנים שמחצינים את המזרחיות שלהם? »
« קבוצת ערס פואטיקה (קבוצה שמבליטה את התרבות המזרחית) מכילה אמנים מאוד טובים אבל כקבוצה אני לא מתחברת אליהם. מדובר בעיניי בתופעה שמקדשת את הפוליטיקה על פני האמנות. אני רוצה שהאמנות תדבר בעד עצמה. הגעתי לצומת בחיים שלי, שיכולתי להרוויח מהמזרחיות ואמרתי לא. אני לא מאמינה שיש סופרים אשכנזים שיושבים בפאנל ושואלים את עצמם אם הם לא מתקבלים או כן מתקבלים. תעבוד קשה והסיפור ישרוד. עד היום לשמחתי הרבה, הגישה הזאת הוכיחה את עצמה.»

**על פמיניזם:
"אני מאמינה שכאשר אישה מנהלת את העסק, הוא פועל טוב יותר, אבל אני שונאת פופולזים ואני לא יכולה להגיד 'אני לא אקרא לבעלי'"**

ספרות ילדים שלא מנסה לחנך. הארי פוטר

צילום: מתוך הסרט